

rijksuniversiteit
 groningen

faculteit gedrags- en
 maatschappijwetenschappen

Bachelor Thesis AOLB

De interculturele aanpassing van expatriate kinderen

*Literatuuronderzoek naar de factoren die bijdragen aan de
interculturele aanpassing van expatriate kinderen*

Abstract

This paper examines the factors which contribute to the intercultural adaptation of expatriate children. Although there are not many studies on this subject, there is evidence that the expatriate children are facing a difficult time during expatriation. Intercultural adaption consists of psychological adaptation and social-cultural adaptation. Factors which influence these facets of adaptation are the characteristics of the child, attachment style, family situation and the international school. Characteristics that are positively related to adaptation are cultural empathy, open-mindedness, emotional stability, flexibility and taking social initiative. Especially emotional stability shows a strong relationship with the intercultural adaptation. Children who possess these characteristics are better at dealing with daily life problems. Attachment style is another factor, which influences the adaptation. A secure attachment style shows a positive relationship with the psychological adaptation and social-cultural adaptation. Neglected/ambivalent style, on the other hand, is negatively related with psychological adaptation and social-cultural adaptation. The family situation is the third factor, which plays a role in the adaptation process. Children from families, which show a high level of cohesion, high quality of communication and a high level of adaptability feel more inter-culturally adapted. International schools should anticipate the special needs of expatriate children by providing well-trained educators and language lessons so the children can overcome their language barrier and communicate and establish friendships.

Auteur: Lisa Annelei Hofte

Studentnummer: 1893645

Eerste begeleider: Dr. R. Maslowski

Tweede begeleider: MSc. E.S. Ritzema

Plaats en datum: Groningen, 19 juni 2015

1. Inleiding

Door het proces van internationalisering en globalisering vestigen de laatste jaren steeds meer mensen zich tijdelijk voor hun werk in een ander land. De voornaamste reden van expatriëring is dat deze professionals de juiste kennis en vaardigheden bezitten om de vestiging in het buitenland succesvol te maken en de professionele relaties te versterken (Black & Gregersen, 1991; Halcrow, 1999). Ongeveer 70% van de expatriates neemt zijn of haar kinderen mee (Black, Gregersen en Wethli, 1990). Echter keren veel van de expatriates met hun familie vroegtijdig terug. Uit het onderzoek van Black & Gregersen (1999) blijkt dat 10 tot 20% van de expatriates uit de VS vroegtijdig terugkeert naar huis. Oorzaken zijn ontevredenheid over de baan of problemen bij het aanpassen aan het nieuwe land van de expatriate en zijn familie. Het onvermogen van de expatriates families om zich aan te passen aan de nieuwe omgeving is een veel genoemde reden in de literatuur (Mendenhall, Dunbar, and Oddou, 1987; Black, Gregersen, and Mendenhall, 1992). Tung (1987) heeft zeven redenen geïdentificeerd voor het falen van een expatriate, twee daarvan zijn gerelateerd aan het gezin. Daarnaast zijn de interculturele aanpassing en het welzijn van het gezin ook een indicator voor het al dan niet succesvol zijn van een expatriate (Caligiuri, 1996). Een onsuccesvolle aanpassing aan de cultuur van het nieuwe land van de partner en de kinderen kan een bijdrage leveren aan het falen van de expatriate (Flynn, 1995; Tung, 1987; Yurkiewics & Rozen, 1995; Fukuda & Chu, 1994; Punnett, 1997). Het vroegtijdig terugkeren heeft zowel negatieve gevolgen voor het zelfvertrouwen in zijn eigen kunnen als voor het psychisch en emotionele welzijn van het gezin (Tung, 1987). Het aanpassen in een nieuw land verloopt voor kinderen in verschillende opzichten moeizamer dan van hun expatriate vader of moeder (Naumann, 1992). Voor de expatriate vader of moeder verandert de fysieke werkomgeving maar hij of zij beweegt zich toch binnen de bekende organisatie. De kinderen daarentegen komen niet alleen in een nieuwe omgeving terecht, ze missen ook de continuïteit van de schoolorganisatie. Ze komen op een nieuwe school, ontmoeten nieuwe mensen en komen in aanraking met verschillende talen en culturen. Forster (1997) laat zien dat kinderen inderdaad substantieel problemen ervaren met het aanpassen aan de nieuwe school en het maken van nieuwe vrienden. Al deze veranderingen en nieuwe indrukken zijn een uitdaging voor het expat kind. Problematisch hierbij is dat de kinderen weinig hulp krijgen bij het leren omgaan met de dagelijks, nieuwe en onbekende omstandigheden (Leon & McPartlin, 1995). Dit kan gevolgen hebben voor het welbevinden van het kind. Gevoelens van onzekerheid en verlies van identiteit worden regelmatig gerapporteerd (Stuart, 1992). Stress kan het welbevinden op een negatieve manier beïnvloeden en dit kan leiden tot een negatieve invloed op de schoolprestaties van het kind (Solomon, 1996). Het is daarom van belang om te weten wat precies de factoren zijn die bijdragen aan de interculturele aanpassing van het kind. Een succesvolle aanpassing zal immers het welzijn van het kind verhogen en tevens een succesvolle bijdrage leveren aan de aanpassing van de expatriate zelf (Flynn, 1995; Tung, 1987). Veel onderzoeken benadrukken dan ook het belang van een interculturele aanpassing van het gezin (Yurkiewics & Rozen, 1995; Fukuda & Chu, 1994; Punnett, 1997). Deze studie richt zich op factoren

die zorgen voor een succesvolle interculturele integratie van kinderen van expatriates. In de literatuur bestaat er geen eenduidige definitie van expatriates. Dit onderzoek hanteert de definitie van Findley (1996), Harvey (2007) en Richardson & McKenna (2002): een expatriate is een hoogopgeleide werknemer die in opdracht van een bedrijf, organisatie of overheid voor een tijdelijke periode in het buitenland werkt. In de context van dit artikel zal de focus liggen op de kinderen van de expatriates die met hun ouders meegaan naar het onbekende land.

De onderzoeksvraag die in dit onderzoek centraal staat luidt: *Welke factoren spelen een rol in een succesvolle interculturele aanpassing van het expatriate kind aan een nieuw land en hoe verhouden deze factoren zich tot elkaar?* In dit onderzoek wordt culturele aanpassing opgevat als “de mate van psychologisch comfort rekening houdend met de verschillende aspecten van een gastland” (Black 1988). Parallel aan de opvatting van Black definiëren Zhang en Rentz (1996) interculturele aanpassing als “het vermogen van het kind om voldoende en efficiënt om te gaan met de nieuwe omgeving en te functioneren binnen de nieuwe cultuur alsof het zijn thuiscultuur is”.

2. Theoretisch kader

Een aantal studies naar de aanpassing van expatriates namen in hun factoren de aanpassing van de partner en de kinderen in acht (Black, Mendenhall en Oddou, 1991; Parker en McEvoy, 1993; Caligiuri, 1996; Black en Stephen, 1989). Veel van deze onderzoeken relateren de aanpassing van het gezin als factor aan het succes of het falen van de expatriate. Deze studie wil onderzoeken wat precies de factoren zijn voor een succesvolle interculturele aanpassing van het kind in een nieuw land. Omdat de interculturele aanpassing van het expatriate kind in de literatuur een onderbelicht gebied is, wordt er in onderhavige studie ook gezocht naar factoren die een rol spelen bij interculturele aanpassing van een kind dat bijvoorbeeld door migratie in een nieuw land komt. Door migratie krijgt het verblijf van het kind een meer permanent karakter. Dit staat in contrast met de duur van het verblijf van een expatriate kind, wat juist voor een bepaalde tijd naar een ander land verhuist.

Wanneer een kind verhuist naar een ander land moet het vaak wennen aan de nieuwe omgeving en cultuur. Meestal zijn de expatriate kinderen ver van hun vaderland en moeten ze zich ontwikkelen en aanpassen aan de eisen die de nieuwe omgeving met haar bijbehorende cultuur stelt (Naumann, 1992; DeLeon en McPartlin, 1995). De mate waarin individuen zich aanpassen aan een nieuwe cultuur wordt in de literatuur het proces van *acculturatie* genoemd. Van de ene cultuur naar de andere cultuur overgaan vergt dus van de kinderen een proces van acculturatie. Het kind zal een deel van de heersende cultuur gaan overnemen in zijn eigen cultuur. In het twee-directionele model van Berry (1995) wordt acculturatie uiteen gezet in twee dimensies; het wel of niet behouden van eigen culturele identiteit en het wel of niet aangaan van nieuwe relaties in het gastland. Hierop gebaseerd ontstaan vier vormen van acculturatie: *integratie*, *assimilatie*, *separatie/segregatie* en *marginalisatie*. Wanneer er sprake is van integratie zullen de kinderen proberen de nieuwe cultuur te leren kennen en zich eigen te maken terwijl ze tegelijkertijd hun eigen cultuur in acht nemen. Van de vier dimensies

wordt integratie door Berry en Kailin (1995) als de meest optimale vorm beschouwd. Dit in tegenstelling tot marginalisatie waarbij men de eigen culturele identiteit wil behouden en er geen waarde wordt gehecht aan het opbouwen van nieuwe relaties in het gastland. Bij assimilatie verschillen de gedragspatronen niet veel van integratie. Echter staan deze kinderen meer open om de nieuwe cultuur te accepteren en eigen te maken. Hierdoor verliezen ze onbewust, langzaam hun eigen culturele identiteit. De groep kinderen die zich zodanig aan de nieuwe cultuur aanpassen dat er sprake is van marginalisatie dan wel separatie/segregatie lopen de meeste kans op het ervaren van aanpassingsproblemen in het gastland (Tung 1998). Geconcludeerd kan worden uit deze onderzoeken dat de basis van een succesvolle aanpassing wordt gevormd door de houding die het kind heeft ten opzichte van zijn eigen cultuur en die van het gastland. Het kind moet open staan voor de onbekende cultuur van het gastland en interacties aangaan met de bevolking. Het zou daarom verstandig zijn van de ouders om de mening van hun kinderen aan te horen.

Het onderzoek van Searle & Ward (1990) stelt dat er twee soorten aanpassing worden onderscheiden namelijk de psychologische aanpassing en de sociaal- culturele aanpassing. Allereerst refereert de psychologische aanpassing aan de *interne* psychologische uitkomsten zoals mentale gezondheid, welbevinden en persoonlijke tevredenheid. De sociaal-culturele aanpassing refereert aan *externe* psychologische uitkomsten die individuen koppelen aan hun nieuwe context. Te denken valt aan het vermogen om met dagelijkse problemen om te gaan, in het bijzonder op het gebied van familie, werk en school (Segall, Dasen, Berry & Poortinga, 1999). Daarnaast voegen Kealey & Ruben (1983) nog een derde dimensie toe aan het proces van interculturele aanpassing namelijk interculturele *interactie*. Ze bedoelden hiermee dat het kind interesse moet hebben in interactie met mensen uit andere culturen. Interculturele interactie wordt door Searle & Ward (1990) als een subcategorie beschouwd van sociaal- culturele aanpassing. Refererend aan deze drie dimensies van soorten aanpassing kan geconcludeerd worden dat voor een succesvolle interculturele aanpassing het kind mentaal gezond moet zijn, goed moet functioneren in het dagelijks leven en in staat is om interacties aan te gaan met de lokale bevolking. In het onderzoek van DeLeon en McPartlin (1995) wordt er op een andere manier naar interculturele aanpassing gekeken en valt de mate van aanpassing uiteen in dimensies van tevredenheid. Ze spreken in hun onderzoek van tevredenheid over school, sociale leven en algemene tevredeneheid. In het onderzoek worden kinderen in Hong Kong gevraagd naar hun ondersteunende ervaringen en komen er vier categorieën naar voren die van invloed zijn op de tevredenheidsdimensies: eerdere opgedane ervaringen, ondersteuning van de ouders, vertrouwdheid met het gastland en hulp van deskundigen. De aanwezigheid van deze ondersteunende ervaring hangt positief samen met de dimensies van tevredenheid. In de resultaten zullen de factoren op de dimensies worden besproken.

3. Methode

Aan de hand van bestaande wetenschappelijke literatuur zullen de factoren die een rol spelen in de aanpassing van het expatriate kind in een nieuw land worden onderzocht. De centrale onderzoeksvraag zal worden beantwoord door een analytische review van empirische studies; bestaande literatuur zal een op een gestructureerde wijze kritisch worden geanalyseerd om een antwoord te verkrijgen op de onderzoeksvraag.

Om de relevantie studies te identificeren zijn de zoeksystemen van ERIC, SocINDEX, PsycINFO, Psychology and Behavioral Sciences Collection, Google Scholar en de online database van de Rijksuniversiteit van Groningen gebruikt met de volgende zoekcriteria: *intercultural adaptation expatriate, facets of adjustment, construct of adjustment, adaptation strategies, cultural integration, cultural adjustment, social integration, social adjustment expatriate, expatriate adjustment problems, expatriate failure, global nomads, third culture kids*.

De wetenschappelijke artikelen zijn op basis van een aantal inclusiecriteria geselecteerd. Om geselecteerd te worden moet de studie aan al deze volgende criteria voldoen:

- De literatuur heeft betrekking op de interculturele aanpassing van expatriates, hun kinderen en de factoren die een rol spelen bij de aanpassing in een nieuw land.
- De literatuur mag niet ouder zijn dan 1980 om zo de actualiteit van dit literatuuronderzoek te waarborgen.
- Het artikel moet in een wetenschappelijk tijdschrift zijn geplaatst en *peer reviewed*.
- Het artikel moet van empirische aard zijn in de vorm van een literatuuronderzoek, een experiment, een survey of een kwalitatief onderzoek.
- Het artikel moet publiekelijk beschikbaar zijn online, dan wel in de archieven van de bibliotheek.

Tabel 1 presenteert een overzicht van 22 studies die geanalyseerd zijn. Het overzicht bevat de auteur, de naam van de studie, land, doel van de studie, de methode, het aantal participanten in de steekproef en de resultaten van de studie. De tabel is georganiseerd op alfabetische volgorde van de onderzoeker. Daarnaast heeft elke studie een identificatienummer gekregen als verkorting voor wanneer groepen studies worden besproken. Van de 22 studies bestaan 5 studies uit een literatuuronderzoek, 16 studies betreffen een kwalitatief onderzoek en één onderzoek betrof een mixed-methods. In de kwalitatieve studies worden 17 steekproeven onderscheiden; in 11 steekproeven werden expatriates opgenomen, in 4 steekproeven alleen expatriate kinderen en 2 steekproeven bestond uit expatriate kinderen, expatriates en partners. De studies zijn uitgevoerd in de Verenigde Staten (9 studies), 4 in Nederland, 3 in China, 3 in Taiwan, 1 in Japan, 1 in Nieuw Zeeland en 1 in Groot-Brittanië.

4. Resultaten

In het begin van de jaren 80 zijn een aantal onderzoeken gedaan naar de aanpassing van expatriates. Kinderen als participant werden in deze onderzoeken nog buiten beschouwing gelaten maar uit de onderzoeken bleek wel dat de aanpassing van de familie een belangrijke factor was voor de aanpassing van de expatriate zelf (Arthur & Winston, 1995; Birdseye & Hill, 1995; Fukuda & Chu, 1994; Black & Mendenhall, 1991; Parker & McEvoy, 1993). De aanleiding van deze onderzoeken was het relatief hoge percentage expatriates dat vroegtijdig terugkeerde naar hun vaderland. De opdracht van de expatriate was hierdoor vaak niet afgerond. In deze tijd kwam er steeds meer aandacht voor de redenen voor het falen van de expatriate en werd er onderzoek gedaan naar de aanpassing van expatriates. Zo blijkt uit het onderzoek van Tung (1984), die de primaire oorzaken onderzocht van het falen van opdrachten van expatriates, dat aanpassingsproblemen van de partner en de kinderen en andere familie gerelateerde problemen een van de hoofdoorzaken waren. Ook worden soortgelijke resultaten gevonden in het onderzoek van Harvey (1984). Harvey verlegt het accent naar de ondervonden stress bij alle familieleden die geassocieerd werd met de opdracht van de expatriate. Vooral bij gezinnen die veel verhuisden kregen de families het gevoel dat de prioriteiten van expatriates lagen in het werk en pas daarna in de familie. Hierdoor stonden de families vaak negatief tegenover het leren kennen van het nieuwe land en cultuur en het zich er vestigen. Deze houding is een hindernis in het proces van acculturatie en daarmee een effectieve aanpassing. Als gevolg hiervan kunnen depressie en stress snel optreden en over een langere periode voortduren. Zo komt Harvey ook tot de slotsom dat onder de hoofdoorzaken van het falen van expatriates, de aanpassingsproblemen van de partner en kinderen en andere familiegerelateerde problemen vallen. Een aantal jaar later doen Black & Mendenhall (1989) een literatuuronderzoek naar de effectiviteit van interculturele trainingen aan expatriates. Zij benadrukken het positieve effect van een interculturele training op de aanpassing van de expatriate en het gezin. Uit de resultaten blijkt dat families die goed zijn aangepast, geassocieerd worden met succesvolle opdrachten. Concluderend laten de verschillende onderzoeken zien dat de aanpassing van de familie erg belangrijk is voor het succes van de expatriate zelf en voor het welzijn van het gezin om zo eventuele gevolgen als depressies en stress te voorkomen. In de volgende alinea wordt besproken hoe het proces van aanpassen voor de expatriate kinderen verloopt.

In de jaren 90 zijn er meer concrete onderzoeken uitgevoerd naar het proces van aanpassen. Er zijn twee theoretische perspectieven op dit gebied die gerelateerd zijn aan de aanpassing van expatriate kinderen. De twee perspectieven zijn de Expatriate Levenscyclus Theorie van Punnett (1997) en de U-vormige aanpassingstheorie van Black en Mendenhall (1991). Omdat het perspectief van Punnett recenter is dan die van Black en Mendenhall (1991), en omdat Punnett voortborduurt op het laatstgenoemde perspectief, beperk ik mij tot het perspectief van Punnett (1997). Punnett beschrijft in zijn theorie vier stadia die expatriate kinderen doorlopen namelijk: voor, tijdens, waarbij hij een onderscheid maakt tussen begin en einde van de opdracht en als vierde stadium de periode na de

expatriate periode. In het eerste stadium, wordt het idee van een verhuizing verkend. Het draait hierbij om de welwillendheid van onder andere de kinderen om te verhuizen naar een ander land en zich hier te vestigen. De welwillendheid van de kinderen is sterk gerelateerd aan de houding ten opzichte van het opnieuw vestigen (Flynn, 1996). Voornamelijk tijdens de eerste fase voelen de kinderen zich onzeker over de naderende verhuizing (Adler, 1991). Een aantal bedrijven realiseren zich het belang van interculturele aanpassing en verzorgen daarom trainingen voor de partners en kinderen voorafgaand aan het vertrek (Shaffer, 1996). Een belangrijk component van deze training is een taalcursus. Het is volgens Punnett (1997) van groot belang dat de kinderen de taal leren, maar andere aspecten van de cultuur zijn ook belangrijk. Door het leren van de taal kunnen de kinderen de interactie op gang brengen met de lokale bevolking. Helaas zijn er volgens Shaffer (1996) maar een paar bedrijven die de kinderen betrekken bij de interculturele training. Het tweede stadium begint vanaf het moment dat de familie aankomt in het gastland. In het begin van deze periode ervaren de meeste families gevoelens van opwindning en beleven ze plezier aan de nieuwe ervaring van de nieuwe cultuur en omgeving. Punnett (1997) noemt deze periode de ‘huwelijksreis’ periode. Echter zijn deze gevoelens vaak van korte duur. Wanneer de families de “echte” cultuur beginnen te ervaren, die vaak anders is dan hun eigen cultuur, zijn sommige geïrriteerd en voelen zich verstoord. Ze vinden het moeilijk om de buitenlandse cultuur te accepteren. Punnett noemt dit ook wel de periode van de cultuur shock. Deze fase wordt gekenmerkt door gevoelens van frustratie, taalbarrières, eenzaamheid, verveling en nutteloosheid (Alder, 1991). Tijdens deze periode kunnen de kinderen zich ongeaccepteerd voelen door de lokale bevolking. Zo komt uit de resultaten van De Leon en McPartlin (1995) naar voren dat de kinderen in Hong Kong het gevoel hadden dat de lokale bevolking hun niet mocht en dat deze onbeschoft gedrag vertoonde richting de expatriate kinderen. Als de familie moeilijkheden en aanpassingsproblemen blijft ervaren, komen ze in de derde fase. Het vierde stadium tot slot begint na terugkeer in het vaderland. Ook hier kunnen kinderen problemen ervaren. Ze moeten zich immers weer opnieuw vestigen en sommigen ervaren hierbij opnieuw een cultuur shock. Kinderen doorlopen dus een aantal stadia, fasen in hun aanpassingsproces en de Expatriate Levenscyclus Theorie laat zien dat het voor een kind geen “gemakkelijk leven” hebben terwijl ze zich proberen aan te passen aan het nieuwe gastland. In de volgende alinea’s zullen de factoren beschreven worden die van invloed zijn op de interculturele aanpassing van de expatriate kinderen.

Zoals beschreven is in het theoretisch kader valt interculturele aanpassing uiteen in psychologische en sociale-interculturele aanpassing. Deze literatuurstudie wil een antwoord geven op de vraag “welke factoren spelen een rol in een succesvolle interculturele aanpassing van het expatriate kind aan een nieuw land en hoe verhouden deze factoren zich tot elkaar?” Factoren die van invloed zijn op de psychologische en sociale-interculturele aanpassing zijn de persoonlijkheidskenmerken en hechtingsstijl, de familiekenmerken/thuissituatie en het onderwijs van het expatriate kind. Uit het onderzoek van Van der Zee & Van Oudenhoven (2000) wordt een aantal persoonlijkheidskenmerken gerelateerd aan een succesvolle aanpassing van kinderen: culturele empathie, ruimdenkendheid,

emotionele stabiliteit, flexibiliteit en sociaal initiatief. De hechtingsstijl wordt gerelateerd aan de persoonlijkheidskenmerken. Factoren die van invloed zijn op de thuissituatie zijn: de mate van cohesie, aanpassingsvermogen en communicatie. In de volgende alinea's zullen de indicatoren van de factoren voor interculturele aanpassing verder worden uitgediept.

4.1 Persoonlijkheidskenmerken en hechtingsstijl

De mate van aanpassing hangt zoals hiervoor vermeld voor een deel af van een vijftal persoonlijkheidskenmerken (culturele empathie, ruimdenkendheid, emotionele stabiliteit, flexibiliteit en sociaal initiatief) van het kind (Van der Zee & Van Oudenhoven, 2000, 2001; Mol, Van Oudenhoven, Van der Zee, 2001).

Het eerste persoonlijkheidskenmerk betreft de culturele empathie. Het gaat hierbij om het vermogen van het kind om een duidelijke interesse te tonen in anderen en het verkrijgen en reflecteren op de gedachten, gevoelens en/of ervaringen van anderen. Met andere woorden, de dimensie refereert aan het vermogen om je in te leven in de gevoelens, gedachten en gedragingen van cultureel andere groep mensen (Mol et al., 2001). In het onderzoek van DeLeon en McPartlin (1995) worden kinderen in Hong Kong gevraagd naar hun ondersteunende ervaringen. In deze context kan vertrouwdheid met het gastland geassocieerd worden met culturele empathie. Wanneer kinderen eerder Chinatown hebben bezocht, gelezen hebben over Hong Kong, een vakantie hebben gevierd in Hong Kong of Cantonees hebben gestudeerd, blijken er positieve verbanden te zijn met tevredenheid over school. Een verklaring hiervoor kan zijn dat de kinderen de internationale scholen als een voordeel beschouwen ten opzichte van een normale school in hun vaderland.

Het tweede persoonlijkheidskenmerk betreft de mate van ruimdenkendheid. Het gaat om de mate waarin iemand zich open stelt, en een onbevooroordeelde houding heeft ten opzichte van verschillende groepen en verschillende culturele normen en waarden. Deze houding kan door ouders gestimuleerd worden door over de verhuizing te praten om zo een meer open houding richting het gastland te creëren. Uit de onderzoeksresultaten van DeLeon en McPartlin (1995) blijkt dat kinderen waarvan de ouders met hen de verhuizing hebben besproken, significant meer tevreden waren over hun gastland dan kinderen waarmee de verhuizing niet was besproken. De meeste kinderen zien namelijk niet het nut in van verhuizen naar een ander land en zouden hier uit zichzelf niet voor kiezen (Fisher, 1990). McCraig (1994) pleit in haar artikel dan ook voor de participatie van de kinderen in het beslissingsproces om te gaan verhuizen. Door het te bespreken creëren de ouders een open houding bij de kinderen ten opzichte van het gastland. Hierdoor zullen de kinderen zich beter kunnen aanpassen en zich meer tevreden voelen. Daarnaast zijn kinderen die genoeg tijd hadden om zich voor te bereiden op de verhuizing significant meer tevreden over het gastland dan kinderen die dat niet hadden. Dit komt overeen met de gevonden resultaten uit het onderzoek van Rosenbusch (2011) dat kinderen significante stress ervaren tijdens een internationale verhuizing. Van belang blijkt dus zowel de open houding richting het gastland met de bijbehorende cultuur als de ondersteuning van de ouders

om met de kinderen te praten over de verhuizing en ze genoeg tijd te geven. Het onderzoek van Ali et al. (2003) legt ook de nadruk op ruimdenkendheid. In haar onderzoek is deze dimensie een nog sterkere voorspeller voor interculturele aanpassing dan emotionele stabiliteit. De verklaring hiervoor is waarschijnlijk dat in dit onderzoek de nadruk werd gelegd op de partners van expatriates. Ouders worden, meer dan de kinderen, geconfronteerd met de taak van het opbouwen van een nieuw leven en hebben hiervoor een open houding in sociale contacten nodig. Ze moeten binnen een afzienbare tijd een huis zoeken, een geschikte school vinden voor de kinderen, enzovoort. Kinderen zijn over het algemeen minder bevooroordeeld en hebben een meer open houding. Hierdoor is ruimdenkendheid een sterke voorspeller voor volwassenen maar in mindere mate voor kinderen.

Emotionele stabiliteit, het derde persoonlijkheidskenmerk refereert aan de neiging om rustig te blijven in stressvolle situaties versus de neiging om emotioneel te reageren onder stressvolle omstandigheden. In het onderzoek van Ali et al., (2003) worden significante relaties gevonden tussen de vijf interculturele eigenschappen en de mate van aanpassing maar met name emotionele stabiliteit blijkt een sterke voorspeller te zijn voor de interculturele aanpassing van expatriate kinderen. Wanneer een kind in staat is om rustig te blijven in stressvolle situaties draagt dit bij aan de interne en externe psychologische aanpassing. Dit komt overeen met de resultaten van Van Oudenhoven en Van der Zee (2001) en Mol et al. (2001) waarin er ook significante samenhang werd gevonden tussen emotionele stabiliteit en indicatoren van sociale en psychologische aanpassing. Bakker et. al (2004) vindt een sterke samenhang tussen emotionele stabiliteit en de hechtingsstijl.

Het vierde persoonlijkheidskenmerk is flexibiliteit. Een kind moet in een interculturele situatie kunnen switchen van de ene strategie naar de andere omdat bekende manieren om dingen aan te pakken soms niet meer werken. Ook moet het kind niet bang zijn voor nieuwe en onbekende situaties maar juist zich hierdoor aangetrokken voelen en nieuwe situaties beschouwen als een uitdaging. Dit zal een bijdrage leveren aan de sociaal- interculturele aanpassing.

Het laatste persoonlijkheidskenmerk betreft het sociaal initiatief nemen. Het kind moet de neiging hebben om sociale situaties actief te benaderen en het initiatief te nemen. Zo kan het kind sneller vriendschappen opbouwen met de lokale bevolking. Kinderen die hierbij ondersteuning krijgen, zoals het bezoeken van het gastland, of de taal leren voelen zich meer tevreden dan kinderen die deze ondersteuning niet krijgen. En hoe hoger de tevredenheid, beter de sociale- interculturele aanpassing verloopt.

De validiteit van deze dimensies als voorspeller van interculturele aanpassing zijn ondersteund door een de onderzoeken van Mol, Van Oudenhoven & Van der Zee, (2001); Van Oudenhoven, Mol, & Van Der Zee, (2003); Van Oudenhoven & Van Der Zee, (2002). Van der Zee (2007) heeft onder andere deze vijf persoonlijkheidskenmerken onderzocht bij expatriate kinderen. In dit onderzoek hebben 104 kinderen een vragenlijst ingevuld met onderwerpen zoals familiefunctioneren, persoonlijkheid en hechting, en demografische informatie. Alle vijf de persoonlijkheidskenmerken laten een positieve samenhang zien met de twee indicatoren voor

interculturele aanpassing van het onderzoek van Van der Zee (2007), namelijk kwaliteit van leven en sociaal- culturele aanpassing. Het onderzoek van Van der Zee (2007) heeft ook de hechtingsstijlen van kinderen in relatie gebracht tot de twee indicatoren voor interculturele aanpassing. Afwijzende/vermijdende hechtingsstijl en de ambivalente hechtingsstijl laten in het onderzoek een significante negatieve samenhang zien met de levenskwaliteit en de sociaal-culturele aanpassing. De veilige hechtingsstijl laat een significante positieve samenhang zien met de beide indicatoren van interculturele aanpassing. De persoonlijkheidskenmerken laten daarnaast ook significante samenhang zien met de hechtingstypen veilige en ambivalente hechting. Bakker, Van Oudenhoven, Van der Zee (2004) hebben ook de relatie onderzocht tussen de hechtingsstijl en de persoonlijke, psychologische en sociaal-interculturele aanpassing. De participanten zijn echter in tegenstelling tot bij Van der Zee (2007) volwassenen. Hierdoor zijn de resultaten moeilijk met elkaar te vergelijken, maar het kan wel iets zeggen over de manier van aanpassen op het moment dat de kinderen volwassen zijn geworden. Ook in het onderzoek van Van der Zee (2007) wordt een positieve relatie gevonden tussen de veilige hechting en de psychologische en de sociale-interculturele aanpassing. Daarnaast vertoont de ambivalente hechtingsstijl sterk negatieve samenhang met de psychologische aanpassing. De afwijzende hechtingsstijl daarentegen was mild gerelateerd aan de sociaal-culturele aanpassing. Net als Van der Zee (2007) heeft Bakker et al. (2004) ook de samenhang onderzocht tussen de hechtingsstijlen en de persoonlijkheidskenmerken. Echter hanteert Bakker et al. (2004) andere persoonlijkheidskenmerken namelijk: extraversie, mildheid, ordelijkheid emotionele stabiliteit en autonomie. Deze kenmerken worden ook wel de 'Big Five' genoemd. De resultaten van het onderzoek laten een significante samenhang tussen de hechtingsstijl en de vijf persoonlijkheidskenmerken zien.

4.2 Familie kenmerken

In de literatuur worden drie kenmerken van de familie genoemd die van invloed zijn op de interculturele aanpassing en de levenskwaliteit: de mate van cohesie, aanpassingsvermogen en communicatie. De mate van cohesie refereert aan de hoeveelheid emotionele binding met de familieleden (Olson et al. 1984). Het niveau van de cohesie heeft invloed op het vermogen van de familieleden om relaties te ontwikkelen die zich uitstrekken buiten de grenzen van de familiesfeer. Voor kinderen betekent dit het vermogen om vriendschappen met andere kinderen op te bouwen en deze te onderhouden. Kinderen uit gezinnen met een hoge cohesie zullen dus relatief beter in staat zijn om vriendschappen op te bouwen en te onderhouden. In het onderzoek van Van der Zee (2007) naar de invloed van de cohesie van families op de aanpassing van expatriate kinderen blijkt dat de mate van cohesie was van significante invloed op de sociaal- culturele aanpassing. Expatriate kinderen uit gezinnen met een hoge cohesie zullen dus hogere levels van interculturele aanpassing ervaren. Eveneens waren de levenskwaliteit en sociaal- culturele aanpassing significante voorspellers van de mate van familie cohesie.

Het aanpassingsvermogen van de familie refereert aan het vermogen de interne familie structuur aan te passen, de rollen in de relaties in de familie en de regels als reactie op situationele en ontwikkelde stress aan te passen (Olson, Russel en Sprenke, 1984). Hoe meer de familie in staat is om interne relaties te veranderen als reactie op de eisen van onbekende situatie, hoe beter de familie zich zal aanpassen aan de nieuwe omstandigheden.

Middels communicatie is een familie in staat gevoelens te delen, omgangsstrategieën te ontwikkelen en te sturen en de harmonie en evenwicht te behouden. Wanneer een familie een goed niveau van communicatie heeft ontwikkeld is de familie in staat zorgen en problemen met elkaar te delen en op te lossen, samen te discussiëren over verschillende opinies en om over zaken te onderhandelen (Caligiuri et al., 1998). Forster (1997) laat zien dat de familie dimensies flexibiliteit/aanpassing, cohesive en communicatie gerelateerd waren aan de uitkomsten van de expatriates opdrachten. In het onderzoek geven 35% van de ondervraagde expatriates aan dat familieproblemen hun werkprestaties kunnen beïnvloeden. Daarnaast geven de partners van de expatriates aan dat de kinderen problemen ondervonden met ofwel het aanpassen aan de nieuwe omgeving, danwel het maken van nieuwe vrienden op school. Van der Zee (2007) verwacht dan ook in haar onderzoek dat de mate van communicatie invloed heeft op de sociaal- culturele aanpassing van expatriate kinderen en op hun levenskwaliteit. De resultaten van het onderzoek laten een duidelijke samenhang zien tussen de familie communicatie en de levenskwaliteit en de sociaal-culturele aanpassing.

Uit het onderzoek van Van der Zee (2007) blijkt dat de familie kenmerken de sterkste voorspeller was voor zowel de levenskwaliteit als de sociaal-culturele aanpassing. Dit kan worden verklaard doordat de mate van cohesie niet alleen van positieve invloed is op de mate van verbondenheid van de familieleden maar invloed heeft op het vermogen van de expatriate kinderen om vriendschappen op te bouwen en te onderhouden in het gastland (Caligiuri et al., 1998). Kinderen uit families met een hoge mate van cohesie ervaren dus waarschijnlijk een hoog niveau van interculturele aanpassing.

4.3 Onderwijs

De derde factor die van invloed is op de interculturele aanpassing van het expatriate kind is het onderwijs op de internationale school. De impact van een ander onderwijssysteem op de ontwikkeling en het welzijn van het kind is vaak een reden tot zorgen voor de ouders (Ko, 2014). Met name taalbarrières en culturele verschillen zijn uitdagingen waar de expatriate kinderen voor komen te staan. Uit het onderzoek van Ko (2014) blijkt dat wanneer de kinderen aangepast zijn aan de lokale cultuur en het onderwijssysteem, de initiële zorgen van de ouders overgaan in waardering. Het is voor het kind van belang dat de ouders bij het kiezen van de internationale school hun kennis over hun kinderen aanvullen met de kennis over het educatieve programma van de school, die de beste

mogelijkheden en uitkomsten belooft voor hun kinderen (Velliari, 2014). Ouders beschikken over vertrouwelijke kennis over hun kinderen, kennen hun specifieke vaardigheden, gewoonten, interesses en behoeftes. De schoolkeuze wordt gebaseerd op de meest optimale uitkomsten voor hun kinderen in een onbekende omgeving – sociaal, cultureel, taalkundig en onderwijskundig. Of de families er dan wel of niet voor kiezen om zich volledig onder te dompelen in de cultuur van het gastland, feit blijft dat de kinderen een deel van hun jeugd opgroeien in een andere cultuur die anders is dan hun eigen cultuur of die van hun ouders (Velliari, 2014).

De meeste aanpassingsproblemen worden in de eerste fase van de expatriate periode direct na het verhuizen naar het gastland ervaren. Met name wanneer er een andere taal wordt gesproken in het gastland komen de kinderen in het begin onder grote druk te staan door taalproblemen en culturele verschillen (Ko, 2014; Lee, 2013). Doordat kinderen de taal niet spreken wordt het lastig om interacties met peers aan te gaan. Japanse kinderen in het onderzoek van Lee (2015) geven aan dat hun onvermogen om Engels te spreken de communicatie met Engelstalige kinderen belemmerde. Hierdoor ervaren kinderen substantiële problemen met het aanpassen op een nieuwe school, dan wel het maken van nieuwe vrienden (Forster, 1997). Door alle veranderingen klagen veel expatriate kinderen dat ze het gevoel hebben de controle te verliezen over hun levens. Als gevolg hiervan worden gevoelens van eenzaamheid, onzekerheid, een laag zelfvertrouwen en een gebrek aan identiteit gerapporteerd in het onderzoek van Tsang-Feign (1993) en DeLeon & McPartlin (1995). Daarnaast kunnen de kinderen ook een sterk gevoel van isolement ontwikkelen doordat hun eigen vrienden vaak kilometers van hun verwijderd zijn en heimwee krijgen naar huis. De kinderen die zich in een ander land gaan vestigen hebben vaker minder vrienden dan de kinderen die niet verhuizen (Vernberg, 1990). Leerkrachten kunnen de leerlingen helpen en ondersteunen in het opbouwen van vriendschappen door ze aan te moedigen met elkaar af te spreken na schooltijd (Lee, 2013). Adequaate opgezette vriendschappen verhogen het gevoel van eigenwaarde. Daarom is het voor het kind van essentieel belang om zo snel mogelijk de taal te leren om toegang te krijgen tot de sociale gemeenschap van het land. Hierdoor zal het kind zich psychologisch en sociaal- cultureel kunnen aanpassen aan de lokale leefcondities en het schoolsysteem.

Meerdere onderzoeken benadrukken dan ook de essentiële rol die de internationale school en zijn leerkrachten heeft in het aanpassingsproces van de expatriate kinderen (Velliari, 2014; Zilber, 2009). Leerkrachten helpen de leerlingen in het ontwikkelen van hun houdingen en het begrijpen van de nationale en internationale identiteit. De school blijkt het centrale punt te zijn voor kinderen om hun identiteit te ontwikkelen terwijl ze worstelen met de verschillende invloeden van culturen op hun levens in balans te houden. Te denken valt aan de cultuur van het gastland, cultuur van het vaderland en de schoolcultuur (Zilber, 2009). De meeste internationale scholen hebben daarom leerkrachten die getraind zijn en eerdere internationale ervaring hebben opgedaan omdat ze vaak beter zijn in het begrijpen van de aanpassingsbehoeften van expatriate kinderen (Zilber, 2009). De leerkrachten moeten voorbereid zijn op de culturele verschillen in de schoolpopulatie. Wanneer de leerkrachten

daadwerkelijk de diversiteit waarderen en ondersteunen beïnvloeden ze op positieve manier ze de houding van de studenten ten opzichte van het gastland. Om dit te bereiken maken scholen academische en extracurriculaire connecties tussen de schoolgemeenschap en de lokale cultuur (Luebke, 2001). Het doel van internationale scholen was een paar jaar geleden het voorbereiden op een terugkeer naar het vaderland. Echter de laatste jaren is de focus verschoven naar het voorbereiden van hun leerlingen op een toekomst als internationale wereldburgers met een breed, geïnternationaliseerd wereldbeeld (Allen, 2000). Als gevolg van dit streven heeft de Engelse les een ruime plaats ingenomen in het curriculum van vele internationale scholen. Voor sommige expatriate kinderen die uit een niet-Engelstalig land komen kan het niveau van de Engelse les en de hoeveelheid huiswerk overweldigend zijn (Lee, 2013). Hier ligt de onderwijskundige taak van de school om de Engelse taalvaardigheid van de betreffende kinderen te verbeteren door het geven van bijlessen, gebruik van tutors en het zoeken van hulp bij klasgenoten die kunnen dienen als vertalers (Lee, 2013). Daarnaast zouden de expatriate kinderen veel activiteiten moeten ontplooiën die het maken van vrienden bevorderen, zoals het deelnemen aan sociale activiteiten, initiëren van conversaties met anderen en gebruik maken van het sociale netwerk van de expatriate ouders. Hierdoor komt het kind in aanraking met veel verschillende mensen en zal hij veel gebruik moeten maken van zijn talenkennis en komt het kind uit zijn isolament. Dit zal ten goede komen aan de psychologische en social-interculturele aanpassing van het kind.

5. Conclusie / Discussie

Deze studie poogt een overzicht te geven van de factoren die van invloed zijn op de interculturele aanpassing van expatriate kinderen. Hoewel er wel veel aanwijzingen zijn dat expatriate kinderen een moeilijke tijd ervaren en voor veel uitdagingen staan, zijn er maar een beperkt aantal studies uitgevoerd over de daadwerkelijke aanpassing van de expatriate kinderen (DeLeon en McPartlin, 1995; Ali, 2003; Rosenbusch, 2011; Van der Zee et al, 2000; Van der Zee et al. 2007). Uit de resultaten blijkt dat de factoren die van invloed zijn op de interculturele aanpassing van het expatriate kind bestaan uit: een vijftal persoonlijkheidskenmerken van het kind, de hechtingsstijl, de familiekenmerken/thuissituatie en het onderwijs. Alle vijf dimensies van de persoonlijkheidskenmerken (culturele empathie, ruimdenkendheid, emotionele stabiliteit, flexibiliteit en sociaal-initiatief nemen) vertonen een positieve samenhang met de interculturele aanpassing van het kind. De sterkste voorspeller voor een interculturele aanpassing is één van de dimensies van de persoonlijkheidskenmerken, namelijk de emotionele stabiliteit van het kind, dit betreft zowel de psychologische aanpassing als de sociaal- culturele. Kinderen zijn door het bezitten van deze eigenschap beter in staat om te gaan met de dagelijkse problemen op het gebied van school, familie en vrienden. Daarnaast is de hechtingsstijl van het kind een factor die van invloed is op de aanpassing. Een veilige hechting vertoont sterke samenhang met de psychologische en sociaal-culturele

aanpassing (Van der Zee, 2007). Een afwijzende en vermijdende hechtingsstijl laten daarentegen een negatieve samenhang zien met de mate van aanpassing. Ten derde heeft de thuissituatie van het kind invloed op het aanpassingsproces. Kinderen uit een familie met een hoge cohesie, een hoge kwaliteit van communicatie en een hoog niveau van aanpassingsvermogen voelen zich meer intercultureel aangepast. Als laatste factor speelt ook het onderwijs dat het kind volgt gedurende de expatperiode een rol in het aanpassingsproces. Voornamelijk in de beginperiode ervaren veel kinderen taalbarrières en hierdoor wordt de communicatie met peers bemoeilijkt en verloopt het opbouwen van vriendschappen stroef. Als gevolg hiervan kunnen de kinderen in een isolement raken en zich eenzaam en onzeker voelen. Daarom is het van belang dat de internationale school beschikt over getrainde leerkrachten die de behoeftes en de problemen kennen waar expatriate kinderen tegenaan lopen. Taallessen en het stimuleren van contact met peers doen de psychologische en sociaal-interculturele aanpassing van de expatriate kinderen veel goeds. Wanneer de kinderen de taal beheersen van het gastland heeft dit een positieve invloed op de aanpassing en het welzijn van het kind.

Er zijn een aantal beperkingen verbonden aan deze studie, namelijk met betrekking tot de generaliseerbaarheid en de steekproefgroottes.

Doordat er relatief weinig onderzoek is gedaan naar de aanpassing van de expatriate kinderen wordt het lastig om generaliseerbare uitspraken te doen en de resultaten met elkaar te vergelijken. Daarnaast zijn veel van de genoemde studies in dit artikel uitgevoerd in delen van de Verenigde Staten, China, Japan en Taiwan. Dit zou een vertekend beeld van de uitkomsten kunnen geven doordat er geringe variëteit zit in de landen waar de onderzoeken zijn uitgevoerd. De expatriates die naar Azië gaan komen vaak uit de westerse wereld en deze twee culturen verschillend sterk van elkaar. Hierdoor is de cultuurschok veel groter voor een kind dat samen met zijn ouders van Nederland naar China gaat, dan voor een kind dat van Nederland naar Frankrijk verhuist. De omgangsvormen, gebruiken en gewoontes zijn in Azië anders dan in de Westerse wereld waardoor dit het aanpassingsproces sterk zou kunnen beïnvloeden. Daarnaast is er ook geen vergelijkingsmateriaal met bijvoorbeeld expatriates in Zuid-Amerika of Afrika. Wellicht spelen er in deze werelddelen andere factoren voor de interculturele aanpassing van kinderen een rol, zoals bijvoorbeeld het schoolcurriculum. In de huidige onderzoeken is er niet veel bekend over het curriculum behalve dan dat erin aandacht wordt geschonken aan taal.

Daarnaast zijn de genomen steekproeven met betrekking tot de expatriate kinderen in de verschillende onderzoeken niet erg groot. De kleinste steekproef bestond uit 7 kinderen en de grootste uit 257 kinderen. Door de kleine steekproeven is de kans groot dat een vertekend beeld ontstaat in de uitkomsten van de statistische analyses. Over heel de wereld zijn er meer dan duizenden expatriate kinderen, dus bij de representativiteit en generaliseerbaarheid van de resultaten zijn vraagtekens te zetten. Er is in de toekomst meer onderzoek nodig met grotere steekproeven onder de expatriate kinderen om de consistentie van de verschillende factoren van de interculturele aanpassing te

bewijzen.

Toekomstig onderzoek zou zich ook kunnen richten op de invloed van de verschillen in het curriculum van de internationale school. Hierbij valt de denken aan de verschillende vakken zoals geschiedenis, aardrijkskunde en sociale vorming. In de literatuur blijkt dat taallessen erg belangrijk zijn en een positieve invloed hebben op het aanpassingsproces van de kinderen doordat de communicatie beter gaat verlopen en het maken van vrienden gemakkelijker zal gaan. Maar er is nog geen onderzoek gedaan naar het effect van de andere vakdomeinen in het curriculum op het aanpassingsproces. Vakken zoals sociale vorming, aardrijkskunde en geschiedenis zouden wellicht een aanvulling kunnen zijn op de taallessen. Een vak als sociale vorming zou invloed kunnen hebben op de persoonlijkheidsdimensies en dan met name de emotionele stabiliteit. Door bij kinderen deze eigenschap te trainen zijn ze weerbaarder en kunnen ze beter omgaan met stressvolle situaties. Vakken als geschiedenis en aardrijkskunde zouden het kind kunnen helpen het land en haar cultuur te leren kennen met de bijbehorende gebruiken en gewoontes. Het kind zou dan meer inzicht kunnen krijgen in zijn eigen nationale en internationale identiteit en alle nieuwe indrukken van het gastland een plek kunnen geven. Want wanneer het kind gelukkig is in zijn nieuwe omgeving en zich heeft aangepast aan het gastland, zal dit ook de aanpassing van de expatriate ten goede komen en het slagen van de opdracht bevorderen.

Tabel 1 Overzicht studies

Referentie	Land	Doel	Methode	Resultaten
1. Ali, A. J., Van der Zee, K. I., & Sanders, G.J.E.M. (2003). Determinants of expatriate spouses intercultural adjustment	Nederland	Onderzoeken van de determinanten van de aanpassing van de partner en kinderen van de expatriate en praktische suggesties geven voor internationale bedrijven.	Kwalitatieve data analyse, N = 104 expatriate kinderen	Ruimdenkendheid is een belangrijke voorspeller voor de mate van interculturele aanpassing. Significante relaties tussen de vijf interculturele eigenschappen en de mate van aanpassing. Met name emotionele stabiliteit blijkt een sterke voorspeller te zijn voor de interculturele aanpassing van expatriate kinderen.
2. Arthur, W. en Winston, B. (1995) "The international assignment: The relative important of factors perceived to contribute to success."	Verenigde Staten	Onderzoeken de factoren die bijdragen aan het succes van de opdracht van de expatriate.	Kwalitatieve data analyse N = 338 expatriates	In deze survey werden expatriates gevraagd items in te schalen voor het belang van hun succes op internationale opdrachten. Items in de familie categorie scoorden significant hoger dan andere items. De volgende items werden als meest belangrijk beschouwd: - Aanpassingsvermogen van de familie - Positieve houding van de partner en kinderen - Welwillendheid van de kinderen en partner om in het buitenland te gaan wonen - Stabiel huwelijk
3. Bakker, W., van Oudenhoven, J.P. en Van der Zee, K.I. (2004) "Attachment styles, personality and Dutch emigrants' intercultural adjustment"	Nederland	Onderzoeken van de relatie tussen de hechtingsstijl van volwassenen en de persoonlijke, psychologische en sociaal-culturele aanpassing.	Kwalitatieve data analyse N = 847 expatriates	Positieve relatie tussen veilige hechting en psychologische en sociaal-culturele aanpassing. Ambivalente hechting was sterk negatief gerelateerd aan psychologische aanpassing. Afwijzende hechting was mild gerelateerd aan sociaal-culturele aanpassing. Significante relaties tussen de hechtingsstijl en de 'Big Five' dimensies, met name extraversie en emotionele stabiliteit. Hechtingsstijl kon beter dan de 'Big Five' de variantie in sociaal-culturele aanpassing verklaren.
4. Birdseye, M.G. en Hill, J.S. (1995) "Individual, organizational/work and environmental influences on expatriate turnover tendencies: An empirical study."	Verenigde Staten	Beoordelen van individuele, organisatorische/werk en omgevingsinvloeden op interne en externe terugkeer tendensen	Kwalitatieve data analyse, N = 115 expatriates.	Drie variabelen beïnvloeden tot een zekere hoogte de intenties van de expatriate om terug te keren: - De houding van de partner en kinderen veranderen - De aanpassing van de partner en kinderen - De tevredenheid van de kinderen en partner

Tabel 1 Overzicht studies (vervolg)

	Referentie	Land	Doel	Methode	Resultaten
5.	Black, J.S. en Mendenhall, M. (1989) "Cross-cultural training effectiveness; A review and a theoretical framework for future research."	Verenigde Staten	Het geven van een literatuur overzicht van de effectiviteit van interculturele training en het geven van een theoretisch framework voor bestaande en toekomstige onderzoeken	Literatuurstudie	Families die goed zijn aangepast worden geassocieerd met succesvolle buitenlandse opdrachten.
6.	Black, J.S. en Mendenhall, M. en Oddou, G. (1991) "Toward a comprehensive model of international adjustment: An integration of multiple theoretical perspectives"	Verenigde Staten	Overzicht van literatuur over internationale aanpassing en geven van belangrijke factoren die van invloed zijn op internationale aanpassing.	Literatuurstudie	Totaal spelen vijf variabelen een rol voor de mate van interculturele aanpassing. Drie variabelen spelen een rol voorafgaand aan het vertrek: - Eerdere ervaring - Training - Selectie van de kandidaten Twee variabelen spelen een rol na aankomst: - Individuele vaardigheden - Non werk factoren: aanpassing van de familie Sterke relatie tussen de drie dimensies. Sociale tevredenheid was positief gerelateerd aan de levels van school en algemene tevredenheid. Hogere algemene tevredenheid ging samen met hogere school tevredenheid. Hoe langer het kind verbleef in Hong Kong, hoe hoger de algemene tevredenheid. Leeftijd en het aantal broers/zussen speelden geen significante effect op tevredenheid. Hoe meer ondersteunende activiteiten een kind heeft ervaren, hoe hoger de sociale tevredenheid met Hong Kong. Echter, het beïnvloedde niet de school en algemene tevredenheid.
7.	De Leon, C.T. en McPartlin D. (1995) "Adjustment of Expatriate children"	China, Hong Kong	Studie naar drie dimensies van tevredenheid van kinderen: - sociale tevredenheid - school tevredenheid - algemene tevredenheid	Kwalitatieve data analyse met een steekproef van X kinderen.	Hogere algemene tevredenheid ging samen met hogere school tevredenheid. Hoe langer het kind verbleef in Hong Kong, hoe hoger de algemene tevredenheid. Leeftijd en het aantal broers/zussen speelden geen significante effect op tevredenheid. Hoe meer ondersteunende activiteiten een kind heeft ervaren, hoe hoger de sociale tevredenheid met Hong Kong. Echter, het beïnvloedde niet de school en algemene tevredenheid.
8.	Forster, N. (1997) "The persistent myth of high expatriate failure rates: A reappraisal."	Groot-Brittannië	De definitie van het mislukken van expatriates wordt ter discussie gesteld. De traditionele definitie zou beperkingen hebben en niet de ware aard van de problemen onthullen van expatriate opdrachten zoals stress en negatieve invloeden op families.	Kwalitatieve data analyse, N = 1824 expatriates.	- Er waren duidelijke indicaties dat de familie banden in termen van flexibiliteit, cohesie en communicatie een grote rol speelden in de uitkomsten van internationale opdrachten. - Een hoog percentage expatriates (35%) geeft aan dat familie problemen de werkprestaties kunnen beïnvloeden. - Partners van de expatriates geven aan dat de kinderen problemen ondervonden met ofwel het aanpassen aan de nieuwe omgeving of het maken van nieuwe vrienden op school.

Tabel 1 Overzicht studies (vervolg)

Referentie	Land	Doel	Methode	Resultaten
9. Fukuda, K.J. en Chu, P. (1994) "Wrestling with expatriate family problems - Japanese experience in East Asia."	China, Hong Kong en Taiwan	Onderzoeken van de factoren gerelateerd aan het falen van expatriate opdrachten en de impact van hervestigen op expatriate families om de gevolgen en effecten vast te stellen die bijdragen aan het falen van expatriate.	Kwalitatieve data analyse N = 118 expatriates.	- De factor die het meest bijdroeg aan het falen van expatriate was de familie situatie. - Het onvermogen van de familie om zich aan te passen aan de nieuwe omgeving had druk gezet op de expatriates zelf.
10. Harvey, M. G. (1985) "The executive family: An overlooked variable in international business assignments."	Verenigde Staten	Onderzoeken van de stress die geassocieerd wordt met buitenlandse opdrachten van alle familieleden	Literatuurstudie	Ontdekt ook dat onder de hoofdoorzaken van het falen van buitenlandse opdrachten vallen: - De aanpassingsproblemen van partner en kinderen - Familie gerelateerde problemen
11. Ko, H-C. (2014). Role of the Family in Expatriate Assignment: A Qualitative Study.	Taiwan	Wat zijn de grootste familie-gerelateerde problemen die impact hebben op internationale assignments en wat zijn de effecten van familie-gerelateerde factoren op internationale assignments	Kwalitatieve data analyse met N= 13 expatriates en 3 kinderen.	Het onderwijs en aanpassing van de kinderen bleek de beslissing van de expatriate om de opdracht te accepteren of te weigeren te beïnvloeden. Ondanks aanpassingsproblemen van de partner en kinderen maakten de expatriate wel hun opdracht af. Onderwijs en aanpassing van de kinderen waren de grootste zorgen voor de expatriates. Wanneer de kinderen goed waren aangepast veranderden de zorgen in waardering.
12. Lee, J. (2013). Japanese expatriate youth and developing peer relationships in U.S. schools.	Verenigde Staten	Onderzoeken hoe de expatriate kinderen zich aanpassen aan het leven in de VS met een focus op het opbouwen van vriendschappen en aanpassen aan een nieuwe school.	Kwalitatieve data analyse met N=5 expatriate kinderen	In eerste instantie reageerde de Japanse jeugd negatief op verhuizen naar de VS, ze hadden heimwee en misden hun vrienden uit Japan. Door taalbarrières werd er in de eerste fase veel stress ervaren wat invloed had op het welzijn en academische prestaties. Het belemmerde de communicatie en opbouwen van vriendschappen met Engelstalige kinderen. Door contact met Japanse lotgenoten kon er een sociaal netwerk worden opgebouwd wat later werd uitgebreid met Engelse vrienden.
13. McCraig (1994) "Growing up with a world view: Nomad children develop multicultural skills"	Verenigde staten	Onderzoek naar multiculturele vaardigheden van expatriate kinderen die in meerdere landen hebben gewoond.	Literatuurstudie	De expatriate kinderen zouden moeten participeren in het beslissingsproces om te verhuizen naar een ander land. De ouders moeten de mening van de expatriate kinderen in acht nemen.
14. Oudenhoven, J. V., Mol, S. & Van der Zee, K. I. (2003) "Study of the adjustment of Western expatriates in Taiwan ROC with the Multicultural Personality Questionnaire	Taiwan	Testen van de validiteit van de Multicultural Personality Questionnaire met schalen voor culturele empathie, ruimdenkenheid, sociaal initiatief, emotionele stabiliteit en flexibiliteit.	Kwalitatieve data analyse. N = 102 expatriates	De verschillende schalen blijken voorspellers te zijn voor de expatriate persoonlijke, professionele en sociale aanpassing. - In alle drie de domeinen bleek emotionele stabiliteit de meest constante voorspeller van de mate van aanpassing. - Sociaal initiatief was sterke voorspeller voor psychologisch welzijn - Culturele empathie was sterke voorspeller voor tevredenheid met het leven en de hoeveelheid sociale ondersteuning in het gastland. - Flexibiliteit was een voorspeller voor werktevredenheid en sociale ondersteuning.

Tabel 1 Overzicht studies (vervolg)

Referentie	Land	Doel	Methode	Resultaten
15. Parker, B. en McEvoy, G.M. (1993) “Initial examination of a model of intercultural adjustment”	Verenigde Staten	Overzicht geven van relevante literatuur om een model te presenteren gebaseerd op het drie-factoren model van Black (1988) over de aanpassing van expatriates.	Literatuurstudie en kwalitatieve data analyse. N = 169 volwassenen	Interculturele aanpassing is beïnvloed door oncontroleerbare variabelen als de onbekendheid met de nieuwe cultuur.
16. Punnett, B. J., (1997). Towards effective management of expatriate spouses	Canada	Geven van praktische suggesties die bedrijven kunnen aanvullen om hun expatriation proces te verbeteren. De partner en kinderen zouden in dit proces opgenomen moeten worden.	Literatuurstudie	‘Expatriate Assignment Life Cycle’ bestaat uit vier fasen in het aanpassen aan de nieuwe omgeving: 1. Voorafgaand aan de assignment (<i>pre-assignment stage</i>) 2. Begin periode van de assignment (<i>early assignment stage</i>) 3. Latere assignment fase (<i>late assignment stage</i>) 4. Na afloop van de assignment (<i>post assignment stage</i>)
17. Rosenbusch, K. en Cseh, M. (2011) “The cross-cultural adjustment process of expatriate families in a multinational organization: a family system theory perspective”	Verenigde Staten	Onderzoeken de interculturele aanpassing van expatriate families aan de hand van 5 domeinen: • familie flexibiliteit • relationeel domein • psychologisch domein • persoonlijk domein • cultureel domein • organisatorisch domein	Kwalitatieve data analyse. N = 133 (111 expatriates, 15 partners en 7 kinderen.	- Significante correlatie voor alle vijf de domeinen met de aanpassing van expatriates. - Negatieve correlatie tussen familie flexibiliteit en interculturele aanpassing - Psychologisch domein had de sterkste negatieve correlatie met familie flexibiliteit - Kinderen ervaren stress tijdens de internationale verhuizing.
18. Searle W. & Ward, C. (1990) “The prediction of psychological and socio-cultural adjustment during cross-cultural transitions”	Nieuw Zeeland	Empirisch onderscheiden van psychologische en sociaal-culturele vormen van aanpassing tijdens het proces van interculturele overgang.	Kwalitatieve data analyse. N = 105 studenten uit Maleisie en Singapore	Empirisch ondersteuning voor het onderscheid tussen psychologische en sociaal-culturele aanpassing tijdens interculturele overgangen. 34% van de variantie in psychologische aanpassing werd veroorzaakt door: - Tevredenheid over de relaties met de lokale bevolking - Extraversie - Levensveranderingen - Sociale moeilijkheden 36% van de variantie in sociaal-culturele aanpassing werd veroorzaakt door: - Culturele afstand - Verwachte moeilijkheid Depressie

Tabel 1 Overzicht studies (vervolg)

	Referentie	Land	Doel	Methode	Resultaten
19.	Tung, R. L. (1984) "Strategic management of human resources in the multinational enterprise."	Verenigde Staten	Identificeren van de meest voorkomende valkuilen van personeels- planning en geven van richtlijnen voor de ontwikkeling van een model van strategisch management.	Literatuurstudie	Onder de primaire oorzaken van het falen van buitenlandse opdrachten vallen: - De aanpassingsproblemen van de partner en kinderen - Familie gerelateerde problemen
20.	Van der Zee, K.I. en Van Oudenhoven (2000) "The Multicultural Personality Questionnaire: A multidimensional instrument of multicultural effectiveness"	Nederland	Metten van multiculturele effectiviteit door middel van de Multiculturele Persoonlijkheid Vragenlijst met schalen voor culturele empathie, open-minded, emotionele stabiliteit, flexibiliteit en sociaal initiatief.	Kwalitatieve data analyse, N = 257 kinderen	Succesvolle interculturele aanpassing van kinderen is gerelateerd aan: - culturele empathie - ruimdenkendheid - emotionele stabiliteit - flexibiliteit - sociaal initiatief
21.	Van der Zee, K.I, Ali, A.J. en Haaksma, I. (2007) "Determinants of effective coping with cultural transition among expatriate children and adolescents"	Nederland	Onderzoeken van de invloed van familie factoren, persoonlijkheid en hechting op interculturele aanpassing van kinderen en adolescenten.	Kwalitatieve data analyse, dmv een survey. N = 104 kinderen	- Kinderen uit families met een hoge cohesie tonen hogere levels van aanpassing dan kinderen uit gezinnen met een lage cohesie. - Expatriate werktevredenheid was significant voor de aanpassing van de kinderen - Emotionele stabiliteit bleek een onafhankelijke hoorspelvariabele voor aanpassing.
22.	Velliaris, D. M., & Willis, C. R. (2014). International Family Profiles and Parental School Choice in Tokyo.	Japan, Tokyo	'Internationale' ouders interviewen om familie profielen samen te stellen. Gedachten en gevoelens van ouders te rapporteren over hun verplaatsingen over de wereld.	Kwalitatieve data analyse, N = 17 expatriates	Ouders beschikken over de kennis van de specifieke vaardigheden, interesses en behoeftes van hun kinderen. Bij het kiezen van de school moeten de ouders hun kennis over hun kinderen aanvullen met de hun kennis over onderwijskundige programma's. De keuze wordt gebaseerd op de school waarvan ze denken dat deze het meest optimaal is voor hun kind in een onbekende omgeving.

Literatuurlijst

- Adler, N. (1991). *International dimensions of organizational behavior*. California: Wadsworth Publishing Company.
- Ali, A. J., Van der Zee, K. I., & Sanders, G.J.E.M. (2003). Determinants of expatriate spouses intercultural adjustment. *International Journal of Intercultural Relations*, 27, 563-580.
- Bakker, W., van Oudenhoven, J. P. en Van der Zee, K. I. (2004). Attachment styles, personality, and Dutch emigrants' intercultural adjustment. *European Journal of Personality*, 18 (5), 387-404. doi: 10.1002/per.515
- Black, J.S. (1988). Work role transitions: A study of American expatriate managers in Japan. *Journal of International Business Studies*, 19, 277-294.
- Black, J. S. & Gregersen, H. B. (1999). The right way to manage expats. *Harvard Business Review*, 77 (2), 52-62.
- Black, J. S., Gregersen, H. B., and Wethli, E. (1990). Factors related to expatriate spouses' adjustment in overseas assignments. Paper presented at Western Academy of Management International Conference, Shizuka, Japan.
- Black, J. S., Mendenhall, M., and Oddou, G. (1991). Toward a comprehensive model of international adjustment: An integration of multiple theoretical perspectives. *Academy of Management Review*, 16 (2), 291-317.
- Black, J. S., and Stephens, G. K. (1989). The influence of the spouse on American expatriate adjustment and interest to stay in Pacific Rim overseas Assignments. *Journal of Management*, 15, 529-574.
- Berry, J. W. (1995). Psychology of acculturation. In N. R. Goldberger & J. B. Veroff (Eds.), *The culture and psychology reader* (457-488). NY: NY University Press.
- Berry, J. W., and Kalin, R. (1995). Multicultural and ethnic attitudes in Canada: An overview of the 1991 National Survey. *Canadian Journal of Behavioral Sciences*, 27, 301-320.
- Caligiuri, P. M. (1996). Individual Characteristics Related to Effective Performance in Cross Cultural Work Setting. *Journal of International Business Studies*, 27 (3), 601-619.
- Certo, S. C. (1997). *Modern Management*, New Jersey: Prentice Hall.
- Findlay, A.M., Li, F.L.N., Jowett, A.J., Skelton, R. (1996). Skilled international migration and the global city: a study of expatriates in Hong Kong. *Transactions, Institute of British Geographers*, 21, 49-61.
- Fisher, S. (1990). Environmental change, control and vulnerability. *On the move: The psychology of change and transition*, 53-65.

- Flynn, G. (1995). Expatriate success is no longer just a question of job skills. *Personnel Journal*, 74 (6), 29-34.
- Flynn, G. (1996). Heck no – we won't go. *Personnel Journal*, 5 (3), 337.
- Forster, N. (1997). The persistent myth of high expatriate failure rates: A reappraisal. *International Journal of Human Resource Management*, 8, 414-433.
- Fukuda, K. J., and Chu, P. (1994). Wrestling with expatriate family problems. Japanese experiences in East Asia, *International Studies of Management and Organizations*, 24, 36-47.
- Halcrow, A. (1999). Expats: The squandered resource. *Workforce*, 78(4), 42- 52.
- Harvey, W.S. (2008). The social networks of British and Indian expatriate scientist in Boston. *Geoforum* 39, 1756 - 1765.
- Ko, H-C. (2014). Role of the Family in Expatriate Assignment: A Qualitative Study. *The SIJ Transactions on Industrial, Financial & Business Management (IFBM)*, 2, (10).
- Lee, J. (2013). Japanese expatriate youth and developing peer relationships in U.S. schools. PhD Dissertation.
- Leon, C.T., & McPartlin, D. (1995). Adjustment of expatriate children. In J. Selmer (Ed.) *Expatriate Management: New Ideas for International Business* (197-214). Connecticut: Quorum Books.
- McCraig, N.M. (1994). Growing up with a world view: Nomad children develop multicultural skills. *Foreign Service Journal*, 9, 32-41.
- Mol, S., Van Oudenhoven, J.P., and Van der Zee, K.I. (2001). Validation of the M.P.Q. amongst an internationally oriented student population in Taiwan. In F. Salili and R. Hoosain (Eds.), *Research in Multicultural Education and International Perspectives* (167-186). Greenwich, CT: Information Age Publishing Inc.
- Naumann, E. (1992). A conceptual model of expatriate turnover. *Journal of International Business Studies*, 23 (3), 499-531.
- Olson, D. H., Russel, C. S., & Sprenkle, D. H. (1984). Circumplex model of marital and family systems. In D. H. Olson, & B. C. Miller (Eds.), *Family studies review yearbook*, 2, 59-74. Beverly Hills, CA: Sage Publications.
- Oudenhoven, J. V., Mol, S., & Van der Zee, K. I. (2003). Study of the adjustment of Western expatriates in Taiwan ROC with the Multicultural Personality Questionnaire. *Asian Journal Of Social Psychology*, 6 (2), 159. doi:10.1111/1467-839X.t01-1-00018

- Parker, B., and McEvoy, G.M. (1993). Initial examination of a model of intercultural adjustment. *International Journal of Intercultural Relations*, 17 (3), 355-379.
- Peters, L. H., Green, C. R. & Youngblood, S. A. (Eds.) (1997). The Blackwell Encyclopedia of Management, Volume IX Human Resource Management, Massachusetts: Blackwell Business.
- Punnett, B. J., (1997). Towards effective management of expatriate spouses. *Journal of World Business*, 32(3), 243-252.
- Searle W., & Ward, C. (1990). The prediction of psychological and socio-cultural adjustment during cross- cultural transitions. *International Journal of Intercultural Relations*, 14 (4), 449-464.
- Shaffer, M.A. (1996). Expatriate turnover: An investigation of the decision process and an analysis of the impact and nature of spouse adjustment. *Journal of International Business Studies*, 27(1), 222-230.
- Richardson, J. & McKenna, S. (2002). International experience and academic career: What do academics have to say? *Personnel Review*, 32(6), 774 – 793.
- Tsang-Feign (1993). *Self-Help for Foreigners*. Hong Kong: Asia 200, 63-64.
- Velliaris, D. M., & Willis, C. R. (2014). International Family Profiles and Parental School Choice in Tokyo. *Journal Of Research In International Education*, 13(3), 235-247.
- Vernberg, E.M. (1990) Experiences with peers following relocation during early adolescence. *American Journal of Orthopsychiatry*, 60, 466-472.
- Van der Zee, K. I. Ali, A.J. en Haaksma, I. (2007). Determinants of effective coping with cultural transition among expatriate children and adolescents. *Anxiety, Stress & Coping*, 20(1), 25-45.
- Weeks, K. P., Weeks, M., & Willis-Muller, K. (2010). The adjustment of expatriate teenagers. *Personnel Review*, 39 (1), 24-43. doi:10.1108/00483481011007841
- Yurkiewicz, J., and Rozen, B. (1995). Increasing receptivity to expatriate's assignments, in J. Selmer (Ed.) *Expatriate Management: New Ideas for International Business* (pp. 37-56). Westport, CT: Quorum Books.
- Zhang, N., and Rentz, A. L. (1996). Intercultural adaptation among graduate students from the People's Republic of China. *College Student Journal*, 30 (3), pp. 321-329.
- Zilber, E. (2009). *Third Culture Kids – The Children of Educators in International Schools*. Melton: A John Catt Publication Ltd.